

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
"הטרמינולוגיה של התלמוד הבבלי"
פרופ' ברק כהן | תלמוד
"The Terminology of the Babylonian Talmud" | 09-1084-01

הרצאה	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
חמישי, 10:00	יום ושעה
בתאום	שעת קבלה:
Barak.cohen@biu.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

מטרת הקורס היא להכיר בפני הלומד את המינוח התלמודי – מקורו, משמעותו והתפתחותו בסוגיות הבבלי. המגמה המרכזית של הקורס היא, שהלומד ירכוש את המיומנויות לשימוש במינוח של התלמוד הבבלי, ואת ההשלכות המרכזיות שיש לספרות זו.

המינוח הפורמלי בספרות חז"ל – זו של תקופת בית שני, המשנה והתלמוד - משמש בעיקרו ככלי עזר להתמצאות במהלכים הנידונים בטקסט, ובאמצעותו ניתן לעמוד על דרכי הטיעון והחשיבה ביצירה החז"לית. במיוחד נפוץ הדבר בחקר התלמוד הבבלי: פרשנותם של המונחים, סוגי קושיות

ותירושים, טיפוסים ראיות ודחייתן, מינוחים תירוצים המובעים בלשון ספק או באסרטיביות, ישירים או מפולפלים, אופני הדיוקים וההיסקים, לשונות הקישור בין שלבי הסוגייה, ועוד. לעתים, מקורם של מונחים מסוימים הוא בחטיבה ספרותית מאוחרת של הבבלי. פעילות זו של עורכי הבבלי היא עדות מהימנה למלאכת העריכה היסודית והשקולה של מנסחי התלמוד ועורכיו. מכאן גם החשיבות שיש להבנת משמעותם של המונחים בסוגיות הבבלי.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יתארו המשמעות ההיסטורית וההלכתית של המינוח התלמודי בבבלי
2. הלומדים יגדירו את ספרות הכללים ודרך השימוש בה
3. הלומדים יכתבו את הכללים ומונחים לאיתור ישיבות ואסכולות שונות

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו את הסוגייה באמצעות מונחיה וידעו לזהות את חטיבותיה הספרותיות
2. הלומדים יוכלו לבצע מחקר עצמאי על פי שלבי המחקר של ניתוח הטרימינולוגיה ומשמעותה

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1-2	מבוא (1): המשמעות הספרותית של המינוח התלמודי בתלמוד הבבלי	הרצאה פרונטלית	שפרבר, תשל"ח; גפני, תשמ"א; כהן, תשס"א (מבוא)	
3-4	מבוא (2): המשמעות ההיסטורית (שכתבית) של המינוח בבבלי	הרצאה פרונטלית	אפרתי, תשל"ג; גפני תשמ"ז (בדילוגים); ברודי, תשס"א; כהן, תשס"א, 182-181	
5-6	מבוא (3): ספרות 'בעלי הכללים' בימי הביניים	הרצאה פרונטלית	פרנקל, תשל"ה, 163; אפרתי, תשל"ג	
7-8	נוסחאות ציטוטים (1): המשמעות הספרותית וההיסטורית והשכתבית	הרצאה פרונטלית	קלמין, 1994, 86-81; כהן, 2019	
9-10	נוסחאות ציטוטים (2): המשמעות ההלכתית (כללי פסק ההלכה)	הרצאה פרונטלית		
11-12	מונחי ההיררכיה ויחסי הכפיפות בבבלי	הרצאה פרונטלית	קלמין, 1989; גודבלאט, 1970; גפני, 1991; כהן, 2002	
13	סיכום ומסקנות (סמסטר א)	הרצאה פרונטלית		
14-15	המונחים של סדרי הלימוד והסכולסטיקה: ניתוח משווה בין הבבלי ובתי הספר הנוצריים של המאה החמישית והשישית לסה"נ דיון במשותף ובשונה	הרצאה פרונטלית	בקר, 2013	
16-17	מונחי ההצעה של מקורות תנאיים בתלמוד הבבלי: המונחים ומשמעותם ההיסטוריים וההלכתיים	הרצאה פרונטלית	האופטמן, 2013; כהן, 2017	
18-19	מונחים מאוחרים (סבוראיים וגאונים)	הרצאה פרונטלית	אלמן, 2006	
20-21	תוספות גאוניות בבבלי	הרצאה פרונטלית		
22-23	הדרכה בכתיבת עבודות	הרצאה פרונטלית		
24	סיכום ומסקנות			

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

משקל בציון הסופי	תיאור התוצר
90 % מהציון הסופי	עבודה מסכמת
10 % מהציון הסופי	תרגיל ביניים (בין הסמסטרים)

דרישות הקורס

נוכחות (85%) ומטלת ביניים.

דרישות קדם

אין דרישות מוקדמות.

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

חומר חובה לקרוא:

1. אברמסון, ש'. "כללים בתלמוד", סיני, קה (תש"ן), עמ' כב-לב.
2. כהן, א'. "למשמעות ההיסטורית הגלומה במונח 'איקלע רב פלוני'", סידרא, טו (תשנ"ט), עמ' 51-64.
4. Cohen, A, 'The Contrastive Term "אתון מתניתו... אן מתנין..." in the Babylonian Talmud and its Historical Significance', *Hebrew Union College Annual (HUCA)* 72 (2001), pp. 45-60

חומר לקריאה מומלצת:

1. אברמסון, ש' (מהדיר). פרקים מן 'מבוא התלמוד' לר"ש בן חפני, ירושלים, תש"ן
2. אלבק, ח'. מבוא לתלמודים, ת"א, תשכ"ט
3. אסף, ש'. תקופת הגאונים וספרותה, ירושלים, תשט"ו, עמ' רכג-רמה.
4. *אפרתי, י"א. תקופת הסבוראים וספרותה, ירושלים, תשל"ג, עמ' א-לב.
5. אפשטיין, י"נ. מבוא לנוסח המשנה, ירושלים, תשכ"ד(2).
6. *אפשטיין, י"נ. מבואות לספרות האמוראים, ירושלים, תשכ"ג, עמ' 610-615.
7. אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובלשונות שמיות, א-ג, ירושלים, תשמ"ד-תשמ"ח.
8. ברודי, י'. "בירור המקורות לכרונולוגיה של תקופת התלמוד", תרביץ, ע (תשס"א), עמ' 75-107.

9. גודבלאט, ד'. "התפתחויות חדשות בחקר ישיבות בבל", ציון, מו (תשמ"א), עמ' 14 – 38.
10. גפני, י'. יהדות בבל ומוסדותיה, ירושלים, תשל"ה.
11. *גפני, י'. "הערות למאמרו של ד' גודבלאט", ציון, מו (תשמ"א), עמ' 52 – 56.
12. דה-פריס, ב'. **מחקרים בספרות התלמוד**, ירושלים, תשכ"ח, עמ' 200-238.
13. הלבני, א"ב. **כללי פסק ההלכה בתלמוד**, לוד, תשנ"ט.
14. *הלבני, ד'. **מקורות ומסורות**, סדר נשים, ת"א, תשכ"ט * (מפתח העניינים).
- *סדר מועד: יומא-חגיגה, ירושלים, תשל"ה (כנ"ל).
- *שבת, ירושלים תשמ"ב (כנ"ל).
- *עירובין-פסחים, ירושלים, תשמ"ב (כנ"ל).
- *מסכת בבא קמא, ירושלים, תשנ"ג (כנ"ל).
- *מסכת בבא מציעא, ירושלים, תשס"ג (כנ"ל).
- *מסכת בבא בתרא, ירושלים תשס"ח (כנ"ל).
15. *ווייס, א'. מחקרים בתלמוד, ירושלים תשל"ה, עמ' 245-251.
16. זייני, ר"א. רבן סבוראי וכללי ההלכה, א, חיפה, תשנ"ב.
17. *כהן, א'. "על מטבע הלשון 'לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי' בתלמוד הבבלי", תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 467-472.
18. *כהן, א'. "דאי סלקא דעתך לעומת 'סלקא דעתך אמינא' בבבלי", סיני, צט (תשמ"ו), עמ' רמט-רסב.
19. *כהן, א'. "ביקורת הלכתית לעומת ביקורת ספרותית בסוגיות התלמוד (פרק בהתהוות השכבתית של הבבלי)", אסופות, ג (תשמ"ט), עמ' שלא-שמו.
20. כהן, א'. "רבנן סבוראי" [על: זייני, ר"א, רבן סבוראי וכללי הלכה, ח"א, חיפה תשנ"ב], סיני, קיא (תשנ"ג), עמ' קפד-קצא.
21. *כהן, א'. "על המונח 'דאיתמר' – שימוש ומסגרתו", אסופות, ח (תשנ"ד), עמ' עט-צז.
22. *כהן, א'. "למשמעות ההיסטורית הגלומה במונח 'איקלע רב פלוני'", סידרא, טו (תשנ"ט), עמ' 51-64.
23. *כהן, א'. רבינא וחכמי דורו - עיונים בסדר הזמנים של אמוראים אחרונים בבבל, ר"ג, תשס"א, מבוא, עמ' 21-17; 100-105; 153-180; 181-182; 183-206; 217-255 (וכן הפניות לפי מפתח המונחים, עמ' 296-301).
24. כהן, א'. "מר זוטרא האמורא – ראש ישיבת פומבדיתא?", בר אילן ל-לא (תשס"ו) [מוקדש לזכר פרופ' מ"ש פלדבלום], עמ' 181-212.
25. ב"ש כהן, "ישיבות מקומיות בבבל בתקופת התלמוד", ציון, ע (תשס"ה), עמ' 447-471.
26. מלמד, ע"צ. פרקי מבוא לספרות התלמוד, ירושלים, תשל"ג, עמ' 330-441 (בדילוגים).
27. *פרידמן, ש"י. "פרק האשה רבה בבבלי (בצירוף מבוא כללי על דרך חקר הסוגיה)", בתוך:

- מחקרים ומקורות, א, ירושלים-ניו-יורק, תשל"ח, עמ' 275-321 (בדילוגים).
28. *פרנקל, ז'. מבוא הירושלמי, ברסלוי, תר"ל (הדפסה מחודשת: ירושלים, תשכ"ז, דף כט ע"א- מ ע"א (בדילוגים)).
29. פרידמן, ש"י. "כתיב השמות 'רבה' ו'רבא' בתלמוד הבבלי", סיני, קי (תשנ"ב), עמ' קמ-קסד.
30. פרידמן, ש"י. תלמוד ערוך: השוכר את האומנין, הפירושים, ירושלים, תשנ"א.
- *הנוסח, ירושלים, תשנ"ז, עמ' 7-23 ועפ"י מפתח העניינים, עמ' 416-421.
31. פרידמן, ש"י. "כל הקצר קודם", לשוננו, לה (תשל"א) עמ' 117-129.
32. פרנקל, י'. דרכו של רש"י בפירושו לתלמוד הבבלי, ירושלים תשל"ה, עמ' 163-201.
33. קלמן, י"צ. האוקימתא האמוראית 'הכא במאי עסקינן' המתייחסת למקורות תנאיים – טיבה, אופיה וצורתה, עבודת דוקטור, אוני' בר-אילן, ר"ג, תשס"ב.
34. רבינוביץ, ז"ו. שערי תורת בבל, ירושלים תשכ"א.
35. שלינגר, ש"ש. מחקרים בתלמוד, ירושלים תשנ"ט, עמ' 51-71.
36. שפיגל, י"ש. הוספות מאוחרות (סבוראיות) בתלמוד הבבלי, עבודת דוקטור, אוני' תל-אביב, ת"א, תשל"ו, עמ' 86-95; 152-163 (בדילוגים).
37. *שפרבר, ד'. "מחקרים בכרונולוגיה תלמודית", בתוך: מכתם לדוד: ספר זכרון להרב דוד אוקס (עורכים: י"ד גילת וא' שטרן), ר"ג, תשל"ח, עמ' 77-85.

38. R. Brody, "The Epistle of Sherira Gaon", *Rabbinic Texts and the History of Late-Roman Palestine* (eds., M. Goodman, P. Alexander), Oxford 2010, pp. 253-264
39. *Cohen, A. "Was Age the Decisive Criterion of Subordination Among the Amoraim?", *JQR*, 92 (2002), pp. 279-313
40. *Cohen, A. 'The Contrastive Term "אתון מתניתו... און מתנינן..." in the Babylonian Talmud and its Historical Significance', *Hebrew Union College Annual (HUCA)* 72 (2001), pp. 45-60
41. Cohen, A. 'Non-Chronological sugyot in the Babylonian Talmud: The Case of bBK 41a', *Review of Rabbinic Judaism (RRJ)* 9 (2006) pp. 75-91
42. Goodblatt, D. "Towards the Rehabilitation of Talmudic History", In: *History of Judaism: The next Ten Years* (ed. B. Bokser), California, 1981, pp. 77-96.
43. Kaplan, J. *The Redaction of the Babylonian Talmud*, N.Y., 1933.
44. Kraemer, D.C. *The Mind of the Talmud: An Intellectual History of the Bavli*, N.Y., 1990.
45. Segal, E.L. *Case Citation in the Babylonian Talmud*, Atlanta-Georgia, 1990.